

Age Variable in Language Maintenance or Change: A Case Study of Kermashani Kurdish

Ghodrat Zarei¹ and Mohammad Dabir-Moghaddam²

1. Ph.D. Student in Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allame Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: ghzare54@gmail.com
2. Corresponding Author, Professor, Department of Linguistics, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allame Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: mdabirmoghaddam@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history

Received: 28 Feb 2024

Received in revised form: 11 Jun 2024

Accepted: 11 Jun 2024

Published online: 22 Jun 2025

Keywords:

language change,
language maintenance,
language attitude,
Kermashani Kurdish.

ABSTRACT

Language change among bi/multilingual societies is an issue of global concern. The bi/multilingual context in Kermanshah has, too, witnessed a significant tendency among families to marginalize the mother tongue. The purpose of this descriptive-analytical survey is to examine the effect of the participants' age on the extent of language change among the Kermashani Kurdish speakers in Kermanshah. The hypothesis is that there is a direct correspondence between the age of participants and maintaining their language. That is, the youth (under 20) are increasingly shifting from Kurdish to Persian. To find the answer, 384 participants (male and female in 3 groups: under 20, 20–50, and more than 50) were selected by simple random sampling to fill up the questionnaire. The framework of the research was The Domain Analysis of Fishman (1966). The data were collected from different domains (family, street and market places, office/work, school, religion, art, and hobbies) and they were analyzed by SPSS software. The findings maintained that in family domain Kurdish is used even less than in office and marketplaces domains. Furthermore, the extent of Kurdish learning as the first language in over 50 persons was 85/2 percent in family domain, but it was about 28 percent in the youngest group (under 20). On the other hand, the acquisition of Persian language as the first language has unexpectedly raised more than 10 times compared to the other 2 older groups. That can be the sign of an accelerating language change among the youth.

Cite this article: Zarei, Gh., & Dabir-Moghaddam, M. (2025). Age variable in language maintenance or change: A case study of Kermashani Kurdish. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 13(2), 53-70. <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10368.1752> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/jlw.2024.10368.1752>

Publisher: Razi University

Introduction

The development of technology and communication in the globalized world has made the native speakers of indigenous languages use formal and prestigious languages. So, language change among bi/multilingual societies is a global concern. This tendency which is the case for Iranian native languages and dialects can really weaken their status. Kermashani Kurdish, a variety of the Kurdish language, has long been spoken in Kermanshah in the west of Iran. These days, its usage has declined in various domains and Kurdish acquisition as a mother tongue has seriously decreased among the youth. It thus can threaten its survival in Kermanshah.

The purpose of this study is to examine the participants' age on the extent of language change among the Kermashani Kurdish speakers in this city. It also aims to study the speakers' attitude towards their native language. The framework of the research is Fishman's (1966) Domain Analysis, through which the language use can be measured based on setting, participants, or interlocutors. Generally, many studies conducted on language maintenance or change have addressed language change rather than language maintenance. Beck and Lam (2008) studied language shift of Totonac speakers to Spanish in Mexico. They adopted the term 'linguistic suicide' for the process. Habtoor (2012) studied language shift among the young Tigrinian-speaking Eritrean immigrants in Saudi Arabia. Wamaitha (2019) explored the extent of language shift among the youth in the multilingual society of Nairobi County in Kenya. Loutfi (2020) referred to the Arabization policy as the main factor for language shift in Morocco. In Iran, Bashimezhad (2007) referred to the gradual loss of Mazandarani in Mazandaran province. Davari Ardakani and Mousakazemi (2009) mentioned that Naeini Dialect speakers in Naein are shifting to Persian. Zamani Roodsari (2010) said that the usage of Gilaki in Lahijan is rapidly decreasing.

Methods

In this research the domains of family, street and marketplaces, office/work, school, religion, art, and hobbies were considered for investigation. The main question was: What is the effect of age variable on the maintenance or change of Kermashani Kurdish in Kermanshah? The hypothesis is that there is a direct correspondence between the age of participants and maintaining their language. That is, the youth (under 20) are increasingly shifting from Kurdish to Persian. The current study is a descriptive-analytical survey that describes and analyzes the data collected through a questionnaire consisting of 32 questions. It investigates the usage of Kermashani Kurdish and Persian in different domains and the speakers' attitude towards these languages. For this purpose, 384 subjects (male and female) were selected by Simple Random Sampling to fill out the questionnaire. The participants were equally divided into 3 groups (under 20, 20–50, and over 50 years old). The classified tables of data were described and analyzed using SPSS software.

Results

The data analysis indicated that in the family domain, Kurdish is used even less than in the office and marketplaces domains. Furthermore, the extent of Kurdish acquisition as the first language in over 50 group was 85/2 percent but in the youngest group (under 20) only 28 percent had acquired Kurdish as their first language. On the other hand, Persian language learning as the first language in this group has unexpectedly increased more than 10 times compared to the other two groups.

The language used for communication with the family members was a function of participants' age. For example, 61 percent of the young group used Kurdish when talking to their grandparents. On the other hand, 49 percent of this group spoke with their parents in Kurdish. During communicating with their young brothers and sisters, only 7/8 percent of them use Kurdish.

As for the school domain, almost 83 percent of the students in the youngest group claimed to speak Persian with their teachers in the classroom and 79 percent of them use Persian when

speaking with one another in the classroom. However, these percentages in the 20–50 group were 55 percent and 41.5 percent, respectively. The usage of language in the street and marketplaces is influenced by the social position, situation, age, and so on, of the interlocutors. However, Kermashani Kurdish usage in the youngest group has declined in contrast to the other groups. For instance, 60/2 percent of the participants under 20 years old speak with their neighbors in Persian whereas, 32 percent of 20–50 group use Persian in this context.

In the formal domain of the office, about 51 percent of the youngest group use Persian when interacting with clerks at their offices and in talking to a doctor at his or her office, about 62 percent of them speak Persian. For the 20–50 group, the above percentages are 42 and 29 percent, respectively.

The domain of religion and art are subject-oriented rather than dependent on participants or situation. Although 64 percent of the questioned persons in 20–50 group prefer Kurdish to Persian in music, only 35 percent of the youngest group prefer Kurdish.

At the religion domain, the findings showed the dominance of Persian usage in the youngest group but only 18 percent of the 20–50 years group use Persian in worship and prayers.

Conclusion

Generally speaking, the findings of the study indicate that the youth are shifting from Kurdish to Persian. The arguments supporting this claim are as follows:

The youth tendency to use Persian implies a decrease in native speakers of Kermashani in the future.

Although the religious domain is one of the last domains for a seriously endangered language, Kermashani Kurdish in Kermanshah is not widely used in religious affairs.

The lack of a strong positive attitude toward Kermashani Kurdish in the youth signifies the lack of determination to maintain their native language. As a result, Kermanshah is experiencing an accelerating language change among the youth.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقش متغیر سن در حفظ یا تغییر زبان: مطالعه‌ای موردی دربارهٔ کردی کرمانشانی

قدرت زارعی^۱ | محمد دبیرمقدم^۲

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: ghzareei54@gmail.com
۲. نویسندهٔ مسئول، استاد گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: mdabirmoghaddam@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

تغییر زبان در جامعه‌های دو یا چندزبانه دغدغه‌ای جهانی است. در شهر دو یا چندزبانهٔ کرمانشاه نیز گرایش قوی برای به‌حاشیه‌راندن زبان مادری در میان خانواده‌ها مشاهده می‌شود. هدف اصلی در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، بررسی تأثیر سن بر تغییر زبان گویشوران کردی کرمانشانی در شهر کرمانشاه است. فرضیهٔ پژوهش این است که بین سن مخاطبان و حفظ زبان رابطه‌ای مستقیم وجود دارد؛ یعنی نوجوانان به‌سرعت در حال تغییر زبان کردی به فارسی هستند. برای انجام پژوهش حاضر، ۳۸۴ آزمودنی (مرد و زن از ۳ گروه سنی زیر ۲۰ سال، ۲۰ تا ۵۰ سال و ۵۰ سال به بالا) به‌صورت تصادفی ساده برگزیده شدند تا به پرسش‌نامه پاسخ دهند. چارچوب نظری پژوهش، شیوهٔ تحلیل حوزه‌ای فی‌شمن (۱۹۶۶) است. داده‌ها از حوزه‌های مختلف زبانی (خانواده، کوچه و بازار، اداره، مدرسه، مذهب و هنر و سرگرمی) گردآوری و با نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که کاربرد زبان کردی در حوزهٔ خانواده حتی کمتر از حوزه‌های اداری و کوچه و بازار است. همچنین میزان یادگیری این زبان در خانواده‌های کرمانشاهی به‌عنوان زبان اول از ۸۲/۵ درصد در مخاطبان بالای ۵۰ سال به ۲۸ درصد در افراد زیر ۲۰ سال کاهش یافته است. درمقابل، فراگیری فارسی به‌منزلهٔ زبان اول در مقایسه با دو گروه سنی بالاتر به‌یکباره حدود ۱۰ برابر افزایش یافته است. یافته‌ها بیانگر شتاب در فرایند تغییر زبان در نوجوانان کرمانشاه است.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۳/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۲۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۴/۱

کلیدواژه‌ها:

تغییر زبان،

حفظ زبان،

نگرش زبانی،

کردی کرمانشانی.

استناد: زارعی، قدرت؛ دبیرمقدم، محمد (۱۴۰۴). نقش متغیر سن در حفظ یا تغییر زبان: مطالعه‌ای موردی دربارهٔ کردی کرمانشانی. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۱۱۳ (۲)، ۵۳-۷۰. <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10368.1752>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان

DOI: <http://doi.org/10.22126/jlw.2024.10368.1752>

۱- مقدمه

پیدایش و تحول زبان دلایل اجتماعی، زیستی و روانی دارد (مدرسی، ۱۳۹۶: ۲۰). از این رو، مطالعه زبان باید در بافتی گسترده‌تر و باتوجه به عوامل درونی (زیستی و روانی)، عوامل بیرونی (ارتباطی و محیطی) و متغیرهای اجتماعی گوناگون صورت گیرد. زبان‌شناسان معتقدند زبان و جامعه پیوسته در حال تحول هستند. با وجود این، زبان برای عمل کردن به نقش ارتباطی خود به ثبات نیاز دارد تا ضمن سازگاری با نیازهای زمان، این نقش را به‌طور مطلوب ایفا کند.

بر اساس آمارهای رسمی یونسکو (۲۰۰۳)، در میان بیش از هفت‌هزار زبان دنیا تنها درصد اندکی از آن‌ها در نظام‌های آموزشی رسمی و دنیای دیجیتال استفاده می‌شوند. گرنوبل و وایلی^۱ (۲۰۰۶) معتقدند زبان‌ها در سطح کره زمین به‌طور یکنواخت پراکنده نشده‌اند و فرصت استفاده از آن‌ها در جامعه برای مشارکت مؤثر به‌صورت نامتوازن توزیع شده است. در چنین وضعیتی اگر سخن فرد به زبان مادری‌اش در حوزه اجتماعی شنیده نشود و بی‌اهمیت باشد، آن شخص از جامعه طرد می‌شود و از خودیگانگی و تعلق‌ناپذیری را احساس می‌کند (پیلر^۲، ۲۰۱۶: ۲۳۲). بنابر هورنبرگر و کورنل-مولینا^۳ (۲۰۰۴)، فرایند حفظ زبان به موقعیت‌هایی از برخورد زبانی اشاره دارد که در یک جامعه، به‌رغم وجود یک زبان معتبر و تلاش برای تغییر زبان آن گروه، گویشوران به تداوم کاربرد زبان بومی خود مصمم باشند (نامی، ۲۰۱۲: ۱۴). در مقابل، تغییر زبان، حذف تدریجی یک زبان در جامعه است که می‌تواند به مرگ زبان بینجامد. اصولاً حفظ یا تغییر زبان در جامعه دو یا چندزبانه‌ای مفهوم پیدا می‌کند که بین گروه‌های مختلف به‌لحاظ روابط قدرت و از منظر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی یا آموزشی تفاوت وجود دارد و دربارهٔ اعضای جامعه‌ای که تنها یک زبان می‌دانند و زبان دیگری را نمی‌آموزند، معنایی ندارد (فسولد^۴، ۱۹۸۴: ۲۱۳). فرایند تغییر زبان به‌منزله پدیده‌ای اجتماعی و فردی به کاهش توانش^۵ و کاربرد^۶ زبان مرتبط است (تاندفلت^۷، ۱۹۹۲: ۱۵۱). در کاهش کاربرد، زبان اقلیت به زبان اکثریت تغییر می‌یابد و در کاهش توانش، زبان اقلیت دیگر نمی‌تواند نقش خود را در جایگاه زبان نخست برای فرد ایفا کند.

به دنبال برشمردن توانش زبانی و کاربرد زبان به‌عنوان دو مؤلفه اساسی در حفظ یا تغییر زبان می‌توان دریافت که در زوال زبان، مهارت‌های زبانی^۸ (گفتاری، شنیداری (درک)، خوانداری و نوشتاری) فرد کم‌کم از دست می‌روند (تاندفلت، ۱۹۹۲: ۱۹)؛ اما در تغییر زبان، تغییر در کاربرد زبان پدید می‌آید. از این رو، می‌توان دریافت که حفظ زبان عبارت از حفظ مهارت‌ها و کاربرد زبان است. اما اینکه چه عواملی ناکارآمدی یک زبان را در زیست‌بوم^۹ آن شکل می‌دهد، فیشمن (۱۹۹۱) به سه دسته از جابه‌جایی‌ها^{۱۰} به‌عنوان متغیرهای مهم در تغییر زبان اشاره می‌کند که با کاهش ضریب ایمنی یک زبان، حیات آن به خطر می‌افتد: الف) جابه‌جایی فیزیکی و جمعیتی^{۱۱}؛ ب) جابه‌جایی اجتماعی^{۱۲}؛ ج) جابه‌جایی فرهنگی^{۱۳}. جابه‌جایی فیزیکی با کل جامعه زبانی در ارتباط است؛ مانند مهاجرت از روستا به شهر یا کوچ اجباری. جامعه‌ای که به‌لحاظ اجتماعی جایگاهش تغییر کند، ترویج نگرش منفی در آن‌ها نسبت به جامعه زبانی خود سبب برگزیدن زبان غالب می‌شود. جابه‌جایی فرهنگی زمانی بروز می‌کند که گروه حاکم به‌طور عمدی و بدون توجه به تمایزات فرهنگی و هویتی برتری خود را به‌مثابه قدرتمندترین فرهنگ در جامعه بر گروه(های) اقلیت تحمیل کند (فیشمن، ۱۹۹۱: ۵۶، ۶۰).

جهانی‌شدن^{۱۴} عاملی منحصربه‌فرد برای ازمیان‌رفتن زبان‌هاست (جاویدی، ۱۳۸۳: ۱۳۹)؛ چون پیامد منفی آن ادغام زبانی و ادغام فرهنگی است (پیلر، ۲۰۱۶: ۲۴۱) و در مواردی باعث به‌وجود آمدن تنش و کشمکش سه‌طرفه بین هویت محلی، هویت ملی و جهانی‌شدن در گویشوران زبان‌های محلی شده است (کوهن و راویندرانات^{۱۵}، ۲۰۱۴: ۱۴۳-۱۴۴).

1. L. A. Grenoble & L. J. Whaley

2. E. Piller

3. N. H. Hornberger & S. M. Coronel-Molina

4. R. W. Fasold

5. competence

6. function

7. M. Tandefelt

8. language skills

9. environment

10. dislocations

11. physical and demographic dislocation

12. social dislocation

13. cultural dislocation

14. globalization

15. A. Cohen & M. Ravindranat

هایلتنستام و استرود^۱ (۱۹۹۶) به‌طور جامع‌تر، عوامل حفظ یا تغییر زبان را در سه سطح جامعه، گروه و فرد مطرح می‌کنند. اکثر عوامل اجتماعی به رابطه‌ی قدرت^۲ بین گروه اکثریت و گروه اقلیت جامعه نسبت به زبان‌های اقلیت اشاره دارد. عوامل گروه شامل بافت جمعیتی^۳، جایگاه (اقتصادی، اجتماعی، تاریخی و زبانی)، مذهب و فرهنگ است. عوامل فردی عبارت‌اند از: زبان اجتماعی شدن^۴، توانش زبانی و انتخاب زبان^۵. نگرش زبانی^۶ که تک‌تک افراد هنگام حفظ یا تغییر زبان با آن مواجه می‌شوند، در هر سه سطح مشترک است (نامعی، ۲۰۱۲: ۷۸-۸۰).

کردی از زبان‌های کهن ایرانی غربی شمالی (دبیرمقدم، ۱۳۹۲: ۵۹۸) است که به‌سبب پیوند تاریخی‌اش با زبان فارسی، پشتوانه‌ای بسیار غنی برای ریشه‌شناسی، واژه‌سازی و مطالعات تاریخی آن به شمار می‌رود. بنابراین، حفظ زبان کردی تلاش برای حفظ و پویایی زبان فارسی است. با این همه، با وجود برخورد زبانی بین کردی کرمانشانی و زبان فارسی در شهر کرمانشاه و انتظار والدین مبنی بر اینکه کودکان آن‌ها روان و بدون لهجه به زبان فارسی صحبت کنند، انتقال زبانی^۷ بسیار کم‌رنگ شده است. در نتیجه، نفوذ گسترده‌ی زبان فارسی به حوزه‌ی خانواده تهدیدی برای ماندگاری زبان کردی است و به فرایند تغییر زبان در میان شهروندان شتاب بیشتری داده است. پیش‌بینی می‌شود که با گذشت زمانی نه‌چندان دور، زبان کردی در کرمانشاه فراموش شود. پیامد حذف یک زبان به توازن موجود در حیطه‌ی فرهنگی جامعه آسیب می‌زند و ساختارهای اجتماعی را از هم می‌گسلد (وامالیتا^۸، ۲۰۱۹: ۲۱).

هدف اصلی پژوهش پیش‌رو بررسی وضعیت کاربرد زبان کردی کرمانشانی در حوزه‌های گوناگون شهر کرمانشاه با توجه به سن افراد است که به‌نوبه‌ی خود نوآوری تلقی می‌شود؛ زیرا در این زمینه کمتر پژوهشی به‌طور همه‌جانبه انجام شده است. پرسش اساسی پژوهش حاضر از این قرار است: متغیر سن چه نقشی در حفظ یا تغییر زبان کردی در شهر کرمانشاه دارد؟ فرض بر این است که هرچه به گروه‌های سنی پایین‌تر نزدیک می‌شویم، افراد به سمت تغییر زبان سوق می‌یابند. برای یافتن پاسخ، پرسش‌های فرعی زیر نیز مطرح می‌شوند:

۱. کدام گروه سنی از شهروندان کرمانشاهی، بیشتر زبان کردی را به‌عنوان زبان نخست فرا می‌گیرند/گرفته‌اند؟

۲. رابطه‌ی سن والدین با میزان تشویق فرزندان‌شان به فراگیری زبان کردی در شهر کرمانشاه چیست؟

۳. نگرش گروه‌های سنی مختلف در کرمانشاه به زبان کردی چیست؟

۴. کاربرد زبان کردی کرمانشانی در میان جوانان کرمانشاهی چگونه است؟

۵. وضعیت انتقال بین‌نسلی زبان کردی به کودکان در شهر کرمانشاه چگونه است؟

پیشینه‌ی تجربی مربوط به حفظ یا تغییر زبان را عمدتاً می‌توان در موضوع‌هایی مانند جایگاه اجتماعی زبان‌ها، خودکشی زبانی^۹، عوامل حفظ یا تغییر زبان و نگرش زبانی مشاهده کرد. در ادامه به برخی از پژوهش‌هایی پرداخته می‌شود که در ایران و خارج از کشور انجام شده‌اند.

در میان پژوهش‌های خارجی، بک و لم^{۱۰} (۲۰۰۸) کم‌اعتباری زبان محلی نکاکزا توتوناک^{۱۱} نزد گویسوران آن در کشور مکزیک را سبب قطع زنجیره‌ی انتقال زبانی به کودکان (خودکشی زبانی) دانسته‌اند. یافته‌های گوگوناس^{۱۲} (۲۰۰۹) بیانگر غلبه‌ی زبان یونانی بر زبان آلبانیایی و شتاب گرفتن فرایند تغییر زبان در میان نسل دوم مهاجران آلبانیایی در آتن، پایتخت یونان بوده است. سالابنک^{۱۳} (۲۰۱۰) با بررسی زبان موروثی خود به نام زبان گرنزی^{۱۴} یا جرنیز^{۱۵}، احیا و تثبیت این زبان را بسیار دشوار دانسته است؛ چون تعداد کودکانی که

1. K. Hyltenstam & C. Stroud

2. power relationship

3. demography

4. language socialization

5. language choice

6. language attitude

7. language transmission

8. K. R. Wamaita

9. linguicide/linguistic suicide

10. D. Beck & Y. Lam

11. Necaxa Totonac

12. N. Gogonas

13. J. Sallabank

14. Guernsey

15. Dgernesia

این زبان بومی را فرا می‌گرفته‌اند، بسیار اندک بوده است. نامعی (۲۰۱۲) نیز به این نتیجه دست یافته است که ایرانیان مقیم سوئد، راز موفقیت اجتماعی و اقتصادی خود را در کسب دانش به زبان اکثریت (سوئدی) می‌دانند و در حفظ زبان فارسی و انتقال آن به فرزندان خود کوشا نیستند. بنابر یافته‌های هبتور^۱ (۲۰۱۲)، نسل دوم مهاجران تیگرینی زبان^۲ اریتره‌ای^۳ مقیم عربستان سعودی درحال گذار از زبان مادری (تیگرینی) به زبان عربی هستند. العبیدی و دویک^۴ (۲۰۱۴) یکی از عوامل مهم حفظ زبان اقلیت آشوری/کلدانی‌های مقیم بغداد در کنار زبان عربی به‌عنوان زبان اکثریت را کاربرد عادی آرامی نو^۵ در خانه و بافت‌های مذهبی دانسته‌اند. به‌عقیده کوهن و راویندرانات (۲۰۱۴)، بهاسا اندونزیایی^۶ (زبان رسمی کشور اندونزی)، حوزه‌های ارتباطی را روزبه‌روز تصاحب می‌کند و باعث تضعیف انتقال بین‌نسلی زبان جاوهای^۷ شده است. زینل^۸ و دیگران (۲۰۱۶) روش جایگزینی زبان ترکی با زبان کردی از طریق کوچ اجباری کردهای اصیل از نواحی شرقی ترکیه به سمت استان‌های غربی این کشور را از تأثیرگذارترین عوامل تغییر زبان کردی در ترکیه دانسته‌اند. مک نالتی^۹ (۲۰۱۹) ضمن بررسی جایگاه زبان‌های محلی (برتون، کاتالان، کرسی/کرسیکا، اسیتان، فرانکو پروانکال و باسکی)^{۱۰} در کشور فرانسه، معتقد است که ۷۵ درصد از آزمودنی‌های بزرگسالی که در دوران کودکی به زبان‌های محلی یادشده صحبت می‌کرده‌اند، اکنون تغییر زبان داده‌اند و تک‌زبان^{۱۱} فرانسه هستند. وامايتا (۲۰۱۹) به تغییر زبان‌های مادری (بانتو، نیلوتیک و کوشتیک)^{۱۲} در میان جوانان شهر نایروبی، پایتخت کنیا، پرداخته است. درنهایت، لطفی (۲۰۲۰) راهکار عربی‌سازی^{۱۳} دولت مراکش را عامل تضعیف جایگاه زبان‌های محلی عربی مراکشی^{۱۴} و زبان بربر^{۱۵} و شتاب در فرایند تغییر زبان قلمداد کرده است.

علاوه‌بر پژوهش‌های خارجی، در ایران نیز پژوهش‌هایی انجام شده است که به چند نمونه از آن‌ها پرداخته می‌شود. علایی (۱۳۸۳) معتقد است که معلمان و دانش‌آموزان شهر مغان در محیط‌های آموزشی چندان از زبان فارسی استفاده نمی‌کنند. او کاربرد زبان ترکی در امر آموزش و تحصیل را یک مانع در نظر می‌گیرد. به‌باور نگارنده، پژوهش انجام‌شده نمونه‌ای از «حفظ زبان» است؛ ولی خود پژوهشگر از این مهم غافل بوده است. بشیرنژاد (۱۳۸۶) هم با مطالعه جایگاه و کاربرد زبان مازندرانی و فارسی در استان مازندران، روند تدریجی زوال این زبان را در آن استان یادآور شده است. داوری اردکانی و موسی کاظمی (۱۳۸۷) نیز درباره بقا یا زوال گویش نائینی در شهر نائین واقع در استان اصفهان بیان داشته‌اند که این گویش در حوزه‌های کاربردی مانند خانه، کوچه و بازار و ارتباطات خویشاوندی تقریباً جایگاهش را به زبان فارسی داده است. گلشاهی (۱۳۸۹) به چیرگی زبان بلوچی بر فارسی در شهرستان‌های چابهار و کنارک اشاره می‌کند. یافته‌های زمانی رودسری (۱۳۸۹) در شهرستان لاهیجان نیز بیانگر آن است که در همه حوزه‌های رسمی و غیررسمی زبان فارسی غالب است و زبان گیلکی در حاشیه قرار دارد. درنهایت، فراستی و دیگران (۱۳۹۸) به این نتیجه رسیده‌اند که فرسایش و تغییر زبان در کردی کلهری ایلامی‌های مقیم تهران، به‌ویژه در گروه‌های سنی پایین‌تر، به پدیده‌ای آشکار تبدیل شده است.

۲- روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر، وضعیت کاربرد زبان کردی کرمانشانی در میان شهروندان کرمانشاهی باتوجه به سن افراد بررسی شده است. این شهر با جمعیت ۹۴۶۶۵۱ نفری (۴۷۴،۰۷۳ نفر مرد و ۴۷۲،۵۷۸ نفر زن)، شامل ۸ منطقه رسمی شهرداری است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۷: ۳۰). باتوجه به آمار جمعیتی فوق و برآورد تقریبی آن برای سال ۱۴۰۰ (۱،۰۴۰،۰۰۰ نفر)، جمعیت گروه سنی تا ۲۴ سال حدود ۳۹۰ هزار نفر، گروه سنی ۲۵ تا ۵۰ سال حدود ۳۸۰ هزار نفر و بالای ۵۰ سال حدود ۳۵۰ هزار نفر است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۷: ۵۷، ۶۷). برای سهولت کار پژوهشی، ۸ منطقه یادشده به دو منطقه «الف»

1. H. A. Habtor
2. Tigrinia-speaking
3. Eritrean
4. T. A. Al-Obaidi & B. Dweik
5. Neo-Aramic
6. Bahasa Indonesia
7. Javanese
8. S. Zeyneloglu
9. S. J. McNulty
10. Berton, Catalan, Corsican, Occitan, Franco Provençal & Basque
11. Banto, Nilotic & Kushtic
12. Arabization
13. Morocco Arabic
14. Amazigh or Berber

(عمدتاً مناطق جنوبی شهر) و «ب» (عمدتاً مناطق شمالی شهر) تجمیع گردید و براساس فرمول برخط کوکران^۱، ۳۸۴ آزمودنی^۲ در سه گروه سنی زیر ۲۰ سال، ۲۰-۵۰ سال و ۵۰ سال به بالا به‌عنوان حجم نمونه برگزیده شد. برای هر گروه سنی به‌طور یکسان ۱۲۸ آزمودنی (زن و مرد) به‌صورت تصادفی ساده^۳ در نظر گرفته شد تا فرصت برابر و مستقلی برای انتخاب‌شدن در نمونه داشته باشند و به جامعه بزرگ‌تر تعمیم‌پذیر باشند (جدول ۱).

جدول (۱). حجم نمونه موردپژوهش به تفکیک منطقه سکونت، سن و جنسیت

منطقه	گروه سنی	زیر ۲۰ سال		۲۰-۵۰ سال		بالای ۵۰ سال		مجموع
		زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	
منطقه الف		۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۱۹۲
منطقه ب		۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۱۹۲
کل نمونه		۶۴	۶۴	۶۴	۶۴	۶۴	۶۴	۳۸۴

بررسی تحصیلات مخاطبان نشان داد که ۱۵۸ نفر (حدود ۴۱ درصد) زیردیپلم، ۲۱۶ نفر (۵۶/۲۵ درصد) دارای تحصیلات بالاتر از دیپلم و دانشگاهی و مشارکان بی‌سواد با کمترین فراوانی (۱۰ نفر) درمیان ۳۸۴ نفر (۲/۶ درصد) بودند. برپایه تحلیل حوزه‌های^۴ فیشمن (۱۹۶۶) و به‌کمک عواملی مانند مخاطب، مکان، موقعیت و موضوع که همگی یک «حوزه» را تشکیل می‌دهند، میزان کاربرد زبان کردی کرمانشانی و فارسی بررسی شد. حوزه‌های موردمطالعه نگارنده عمدتاً همان حوزه‌های پیشنهادی فیشمن مانند حوزه‌های مخاطب‌محور (خانواده، کوچه و بازار، مدرسه و محل کار) و حوزه‌های موضوع‌محور (مذهب، هنر و سرگرمی) هستند. پس از گردآوری داده‌ها ازطریق پرسش‌نامه، نتایج با نرم‌افزار SPSS استخراج گردید.

۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱ حوزه خانواده

۳-۱-۱ فراگیری زبان کردی به‌عنوان زبان اول

بآنکه حوزه خانواده تنها محیط برای شکل‌گیری زبان مادری یا زبان اول افراد است، اکثر خانواده‌های کرمانشاهی با کودکان خود به زبان فارسی و نه کردی ارتباط برقرار می‌کنند. کاربرد این دو زبان از خانواده‌ای به خانواده دیگر و حتی در یک خانواده واحد کرمانشاهی از فردی به فردی دیگر متفاوت است. برپایه جدول (۲)، تعداد فراگیران زبان کردی به‌عنوان زبان اول (۶۰/۶۸ درصد) تقریباً دو برابر فراگیران زبان فارسی (۲۹/۴۳ درصد) است؛ اما تفکیک گروه‌های سنی بیانگر دگرگونی این وضعیت است. یعنی در فاصله زمانی بین جوان‌ترین گروه سنی تا مسن‌ترین گروه سنی، فراگیری زبان کردی در حوزه خانواده تقریباً به یک‌سوم کاهش پیدا کرده و درعوض، تعداد فراگیران فارسی تقریباً ۱۰ برابر شده است.

جدول (۲). توزیع فراوانی نمونه برحسب فراگیری زبان کردی به‌عنوان زبان اول به تفکیک سن

گروه سنی	زبان	فارسی		کردی		سایر		مجموع
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
کمتر از ۲۰ سال		۸۰	۶۲/۵	۳۶	۲۸/۱	۱۲	۹/۴	۱۲۸
۲۰ تا ۵۰ سال		۲۵	۱۹/۵	۸۸	۶۸/۸	۱۵	۱۱/۷	۱۲۸
۵۰ سال به بالا		۸	۶/۳	۱۰۹	۸۵/۲	۱۱	۸/۶	۱۲۸
کل جمعیت نمونه		۱۱۳	۲۹/۴۳	۲۳۳	۶۰/۶۸	۳۸	۹/۹۰	۳۸۴

۳-۱-۲ تسلط به زبان کردی

میزان تسلط به زبان مادری از معیارهایی است که در حفظ آن زبان بااهمیت پنداشته می‌شود. جدول (۳) بیانگر آن است که ۷۶/۶ درصد از گروه سنی ۵۰ سال به بالا تسلط بیشتری به زبان کردی دارند که این میزان در نسل زیر ۲۰ سال به یکباره به ۱۲/۵ درصد

1. online Cochran formula

2. <http://parsmodir.ir>

3. simple random

4. domain analysis method

کاهش می‌یابد.

جدول (۳). توزیع فراوانی نمونه برحسب تسلط بر زبان کردی به تفکیک سن

گروه سنی	تسلط	فارسی		کردی		سایر		مجموع
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
کمتر از ۲۰ سال		۱۱۲	۸۷/۵	۱۶	۱۲/۵	۰	۰	۱۲۸
۲۰ تا ۵۰ سال		۱۷	۱۳/۳	۱۰۳	۸۰/۵	۸	۶/۳	۱۲۸
۵۰ سال به بالا		۴	۳/۱	۹۸	۷۶/۶	۲۶	۲۰/۳	۱۲۸
کل جمعیت نمونه		۱۳۳	۳۴/۶۴	۲۱۷	۵۶/۵۱	۳۴	۸/۸۵	۳۸۴

در ادامه، از مخاطبان پرسیده شد که در محیط خانه با کدام زبان راحت‌تر مقصود خود را بیان می‌کنند. کاربرد فارسی در جوان‌ترین گروه سنی ۷۲/۶۵ درصد و برای گروه سنی ۲۰-۵۰ سال و ۵۰ سال به بالا به ترتیب ۱۸/۷۵ درصد و ۱۳/۶۱ درصد بود. در نتیجه، نسل جدید نسبت به گروه‌های سنی بالاتر، ۵ برابر راحت‌تر است که در این موقعیت از زبان فارسی بهره بگیرد. باتوجه به نتایج به دست آمده تاکنون، چنانچه هر فردی از آزمودنی‌ها، اولین زبانی که فرا گرفته است کردی باشد و تسلط بیشتری بر آن داشته باشد و برای بیان مقصود خود راحت‌تر باشد که از آن بهره بگیرد، می‌توان او را گویشور بومی زبان کردی دانست. در این زمینه، گویشوران بومی کردی با ۵۷/۳ درصد، پیش‌تاز هستند (جدول ۴).

جدول (۴). توزیع فراوانی نمونه برحسب نسبت گویشور بومی به تفکیک سن

گروه سنی	گویشور بومی	فارسی		کردی		سایر		مجموع
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
کمتر از ۲۰ سال		۹۳	۷۲/۶۵	۳۵	۲۷/۳۴	۰	۰	۱۲۸
۲۰ تا ۵۰ سال		۲۴	۱۸/۷۵	۱۰۴	۸۱/۲۵	۰	۰	۱۲۸
۵۰ سال به بالا		۱۷	۱۳/۶۱	۸۴	۶۵	۲۷	۲۱/۳۹	۱۲۸
کل جمعیت نمونه		۱۳۴	۳۵/۷	۲۲۳	۵۷/۳	۲۷	۷	۳۸۴

اما گذشت زمان بیانگر وارونه شدن نتیجه یاد شده است و ۷۲/۶۵ درصد از گروه سنی زیر ۲۰ سال (حدود ۴ برابر گروه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال) گویشور بومی فارسی هستند.

۳-۱-۳ کاربرد زبان در خانواده

بر اساس داده‌ها، هرچه به گروه‌های سنی جوان‌تر نزدیک می‌شویم، کاربرد زبان کردی در حوزه خانواده سیر نزولی می‌یابد. نکته درخور توجه دیگر اینکه کاربرد زبان کردی در گروه‌های سنی بالاتر هم مطابق میل کودکان و عمدتاً گروه سنی زیر ۲۰ سال صورت می‌گیرد. به طور مشخص، کاربرد زبان کردی هنگام برخورد با کودکان فامیل در دو گروه سنی ۲۰-۵۰ سال و ۵۰ سال به بالا به ترتیب به ۳۱/۳ درصد و ۴۳ درصد است. همین‌طور، تنها حدود ۱۶ درصد از افراد زیر ۲۰ سال قصد دارند که در آینده زبان کردی را به فرزندان خود انتقال دهند (جدول ۵).

جدول (۵). توزیع فراوانی نمونه درخصوص میزان کاربرد زبان کردی در خانواده برحسب مخاطب و گروه سنی

مخاطبان	گروه سنی	کمتر از ۲۰ سال		۲۰ تا ۵۰ سال		۵۰ سال به بالا	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پدر و مادر		۶۳	۴۹/۲	۷۴	۵۷/۸	۱۰۱	۷۸/۹
فرزندان		۲۱	۱۶/۴۰	۹۱	۷۱/۰۹	۱۱۶	۹۰/۶۲
خواهر و برادر بزرگ‌تر		۵۳	۴۱/۴	۱۰۴	۸۱/۳	۱۱۹	۹۳
خواهر و برادر کوچک‌تر		۱۰	۷/۸	۱۰۵	۸۲	۱۱۳	۸۸/۳
عمو، دایی، عمه، خاله		۱۱	۸/۶	۵۹	۴۶/۱	۸۴	۶۵/۶
بچه‌های فامیل		۲۹	۲۲/۷	۴۰	۳۱/۳	۵۵	۴۳
پدربزرگ، مادربزرگ		۷۸	۶۰/۹	۱۱۵	۸۹/۸	۱۲۴	۹۶/۹

۳-۱-۴ زبان غالب در خانواده

باتوجه به جدول (۶)، تقریباً در نیمی از خانواده‌های کرمانشاهی (۴۹/۲۲ درصد) زبان غالب کردی است؛ ولی برای ۶۸/۸ درصد از

آزمودنی‌های زیر ۲۰ سال، فارسی زبان غالب است و تنها ۱۹/۵ درصد به کردی کرمانشانی اختصاص دارد.

جدول (۶). توزیع فراوانی نمونه برحسب زبان غالب در خانواده به تفکیک سن

گروه سنی	زبان غالب		فارسی		کردی		سایر		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۸۸	۶۸/۸	۲۵	۱۹/۵	۱۵	۱۱/۷	۱۲۸	۱۰۰		
۲۰ تا ۵۰ سال	۴۷	۳۶/۷	۷۲	۵۶/۳	۹	۷	۱۲۸	۱۰۰		
۵۰ سال به بالا	۱۷	۱۳/۳	۹۲	۷۱/۹	۱۹	۱۴/۸	۱۲۸	۱۰۰		
کل جمعیت نمونه	۱۵۲	۳۹/۵۸	۱۸۹	۴۹/۲۲	۴۳	۱۱/۲۰	۳۸۴	۱۰۰		

۳-۲ حوزه مدرسه

در مجموع، کاربرد زبان کردی در حوزه مدرسه امیدوارکننده است و چندان هم به حاشیه رانده نشده است (جدول ۷).

جدول (۷). توزیع فراوانی نمونه برحسب کاربرد زبان فارسی در حوزه مدرسه به تفکیک مخاطب و منطقه

مخاطب	منطقه		منطقه الف		منطقه ب		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
هم کلاسی در حیاط	۱۰۶	۵۵/۲	۶۷	۳۴/۹	۱۷۳	۴۵/۰۵		
هم کلاسی در کلاس	۱۰۶	۵۵/۲	۴۹	۲۵/۵	۱۵۵	۴۰/۳۶		
معلم در کلاس	۱۱۰	۵۷/۳	۷۲	۳۷/۵	۱۸۲	۴۷/۳۹		
معلم در حیاط مدرسه	۹۵	۴۹/۵	۳۳	۱۷/۲	۱۲۸	۳۳/۳۳		
مدیر و معاون مدرسه	۸۳	۴۳/۲	۴۹	۲۵/۵	۱۳۲	۳۴/۳۸		
مستخدم مدرسه	۶۶	۳۴/۴	۲۸	۱۴/۶	۹۴	۲۴/۴۸		

اما باتوجه به جدول (۸) در گروه سنی زیر ۲۰ سال که اکنون در مدرسه مشغول تحصیل هستند، این امیدواری تداوم ندارد. علاوه بر این، دانش آموزان منطقه «الف» در فرایند تغییر زبان نسبت به همسالان خود در منطقه «ب» پیش‌تاز هستند.

جدول (۸). توزیع فراوانی نمونه برحسب کاربرد زبان فارسی گروه زیر ۲۰ سال در حوزه مدرسه به تفکیک مخاطب و منطقه

مخاطب	منطقه		الف		ب	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
هم کلاسی در حیاط	۶۴	۱۰۰	۴۰	۶۲/۵		
هم کلاسی در کلاس	۶۴	۱۰۰	۳۷	۵۷/۸		
معلم در کلاس	۶۴	۱۰۰	۴۲	۶۵/۶		
معلم در حیاط مدرسه	۶۴	۱۰۰	۱۷	۲۶/۶		
مدیر و معاون مدرسه	۶۴	۱۰۰	۳۴	۵۳/۱		
مستخدم مدرسه	۵۶	۸۷/۵	۱۴	۲۱/۹		

مقایسه داده‌های مربوط به دو گروه سنی زیر ۲۰ سال و ۲۰ تا ۵۰ سال در دوران مدرسه بسیار اهمیت دارد. جدول (۹) افزایش چشمگیر کاربرد فارسی در گروه سنی زیر ۲۰ سال (به‌ویژه در منطقه «الف») در مقایسه با گروه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال در حوزه مدرسه را نشان می‌دهد.

جدول (۹). میزان کاربرد زبان فارسی در حوزه مدرسه در گروه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال به تفکیک مخاطب و منطقه

مخاطب	منطقه		الف		ب	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
هم کلاسی در حیاط	۴۲	۶۵/۶	۲۳	۳۵/۹		
هم کلاسی در کلاس	۴۲	۶۵/۶	۱۲	۱۸/۸		
معلم در کلاس	۴۶	۷۱/۹	۲۶	۴۰/۶		
معلم در حیاط مدرسه	۲۰	۳۱/۳	۱۰	۱۵/۶		
مدیر و معاون مدرسه	۱۴	۲۱/۹	۱۴	۲۱/۹		
مستخدم مدرسه	۶	۹/۴	۴	۶/۳		

۳-۳ حوزه اداری

مخاطبان حوزه اداری، کارمندان اداره‌ها، پزشکان یا منشی‌های آن‌ها هستند. داده‌های جدول (۱۰) نشان‌دهنده میزان بالای کاربرد زبان کردی کرمانشانی (۶۲ درصد) در برابر زبان فارسی (۳۷/۸ درصد) در این موقعیت رسمی است.

جدول (۱۰). کاربرد زبان فارسی و کردی در حوزه اداری در کل جمعیت نمونه به تفکیک مخاطب

مخاطب	زبان		فارسی		کردی		سایر		مجموع	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
کارمند اداره	۱۴۵	۳۷/۸	۲۳۸	۶۲	۱	۰/۳۰	۳۸۴	۱۰۰		
پزشک	۱۴۰	۳۶/۵	۲۴۲	۶۳	۲	۰/۵۰	۳۸۴	۱۰۰		
منشی پزشک	۶۲	۱۶/۱	۳۲۲	۸۳/۹	۰	۰	۳۸۴	۱۰۰		

برخلاف تصور نگارنده، کاربرد زبان در حوزه اداری شهر کرمانشاه کمتر تابع جایگاه و طبقه اجتماعی مخاطبان است؛ اما کاربرد زبان کردی در افراد جوان‌تر در حوزه اداری به‌طور جدی روبه کاهش است (جدول ۱۱).

جدول (۱۱). میزان کاربرد زبان فارسی در حوزه اداری به تفکیک سن و مخاطب

سن	مخاطب		کارمند		دکتر		منشی دکتر	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۶۵	۵۰/۸	۷۹	۶۱/۷	۱۹	۱۴/۸		
۲۰ تا ۵۰ سال	۵۴	۴۲/۲	۳۸	۲۹/۷	۹	۷		
۵۰ سال به بالا	۲۶	۲۰/۳	۲۳	۱۸	۳۴	۲۶/۶		
کل جمعیت نمونه	۱۴۵	۳۷/۷۶	۱۴۰	۳۶/۴۶	۶۲	۱۶/۱۵		

۳-۴ حوزه کوچه و بازار

حوزه کوچه و بازار بسیار گسترده است و انتخاب زبان در آن پیش‌بینی‌پذیر نیست؛ چون موقعیت‌ها باتوجه به شغل، طبقه اجتماعی، سن و جنسیت مخاطبان پیوسته در حال تغییر است. در مجموع، کاربرد زبان کردی در این حوزه بیشتر از فارسی است. بیشترین کاربرد زبان فارسی در کوچه و بازار با ۴۵/۶۲ درصد به معلمان مدارس و کمترین میزان با ۲۵/۸ درصد به فرد مسن ناشناس مربوط می‌شود. در نتیجه، افراد در انتخاب زبان در کنار موقعیت اجتماعی مخاطب به سن او نیز توجه می‌کنند (جدول ۱۲).

جدول (۱۲). میزان کاربرد زبان در حوزه کوچه و بازار به تفکیک مخاطب

مخاطب	زبان		فارسی		کردی		سایر		مجموع	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
راننده اتوبوس و تاکسی	۹۷	۲۵/۳	۲۷۵	۷۱/۶	۱۲	۳/۱	۳۸۴	۱۰۰		
مغازه‌دار	۱۰۸	۲۸/۱	۲۷۶	۷۱/۹	۰	۰	۳۸۴	۱۰۰		
همسایه و هم‌محله	۱۳۹	۳۶/۲	۲۴۵	۶۳/۸	۰	۰	۳۸۴	۱۰۰		
معلمان مدارس	۱۷۵	۴۵/۶۲	۲۰۸	۵۴/۳۸	۱	۰/۳	۳۸۴	۱۰۰		
جوانان ناشناس	۱۱۲	۲۹/۲	۲۷۲	۷۰/۸۰	۰	۰	۳۸۴	۱۰۰		
فرد مسن ناشناس	۹۹	۲۵/۸	۲۸۵	۷۴/۲	۰	۰	۳۸۴	۱۰۰		
سایر شهرهای استان	۱۴۰	۳۶/۵	۲۲۰	۵۷/۳	۲۴	۶/۳	۳۸۴	۱۰۰		

اما این وضعیت باتوجه به متغیر سن کاملاً وارونه شده است (جدول ۱۳).

جدول (۱۳). میزان کاربرد زبان فارسی در حوزه کوچه و بازار برحسب سن و مخاطب

مخاطب	سن		کمتر از ۲۰ سال		۲۰ تا ۵۰ سال		۵۰ سال به بالا	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
راننده اتوبوس و تاکسی	۶۱	۴۷/۷	۳۳	۲۵/۸	۳	۲/۳		
مغازه‌دار	۵۸	۴۵/۳	۳۳	۲۵/۸	۱۷	۱۳/۳		
همسایه و هم‌محله	۷۷	۶۰/۲	۴۱	۳۲	۲۱	۱۶/۴		
معلمان مدارس	۸۴	۶۵/۶	۶۵	۵۰/۸	۲۶	۲۰/۳		
جوانان ناشناس	۷۱	۵۵/۵	۳۱	۲۴/۲	۱۰	۷/۸		
فرد مسن ناشناس	۶۹	۵۳/۹	۱۷	۱۳/۳	۱۳	۱۰/۲		
سایر شهرهای استان	۷۰	۵۴/۷	۲۹	۲۲/۷	۴۱	۳۲		
میانگین	۷۰	۵۴/۷	۳۵/۵۷	۲۷/۸	۱۸/۷۱	۱۴/۶۱		

در همه‌ی موقعیت‌های ارتباطی حوزه‌ی کوچه و بازار، کاربرد زبان فارسی در مخاطبان زیر ۲۰ سال چندین برابر مخاطبان ۵۰ سال به بالاست؛ مثلاً در موقعیت ارتباطی با «راننده» درصدها به‌ترتیب ۴۷/۷ برابر ۲/۳ است.

۳-۵ حوزه هنر و سرگرمی

حوزه هنر و سرگرمی، حوزه‌ای موضوع‌محور و خصوصی است؛ در این حوزه افراد در انتخاب زبان از آزادی و اختیار نسبتاً بیشتری برخوردارند. در جدول (۱۴) علاقه‌آزمودنی‌ها نسبت به کاربرد زبان کردی کرمانشانی در زمینه‌های هنری مانند داستان، شعر، موسیقی، تئاتر و فیلم سینمایی مشاهده می‌شود.

جدول (۱۴). میزان علاقه‌مندی به زبان فارسی و کردی در حوزه هنر و سرگرمی در کل جمعیت نمونه

موضوع	زبان	فارسی		کردی		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
شعر		۱۲۶	۳۲/۸	۲۵۸	۶۷/۲	۳۸۴	۱۰۰
موسیقی		۱۲۷	۳۳/۱	۲۵۷	۶۶/۹	۳۸۴	۱۰۰
داستان		۱۹۴	۵۰/۵	۱۹۰	۴۹/۵	۳۸۴	۱۰۰
فیلم سینمایی		۱۸۱	۴۷/۱	۲۰۳	۵۲/۹	۳۸۴	۱۰۰
تئاتر		۲۲۸	۵۹/۴	۱۵۶	۴۰/۶	۳۸۴	۱۰۰

طبق جدول بالا، کاربرد زبان کردی در زمینه‌های شعر و موسیقی (به‌ترتیب ۶۷/۲ درصد و ۶۶/۹ درصد)، پررنگ‌تر از زبان فارسی است. براساس این، به نظر می‌رسد که موسیقی و شعر کردی عواطف و احساسات درونی آزمودنی‌ها را بیشتر برمی‌انگیزد. اما این آمار در گروه‌های سنی جوان‌تر سیر نزولی دارد و افراد زیر ۲۰ سال در زمینه موسیقی تقریباً دو برابر گروه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال و حدود ۷ برابر گروه سنی ۵۰ سال به بالا از فارسی بهره‌مند هستند (جدول ۱۵).

جدول (۱۵). میزان علاقه‌مندی به زبان فارسی در حوزه هنر و سرگرمی به تفکیک سن

موضوع	سن	کمتر از ۲۰ سال		۲۰ تا ۵۰ سال		بیشتر از ۵۰ سال	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
شعر		۵۲	۴۰/۶	۴۷	۳۶/۷	۲۷	۲۱/۱
موسیقی		۸۳	۶۴/۸	۳۴	۲۶/۶	۱۰	۷/۸
داستان		۸۷	۶۸	۶۲	۴۸/۴	۴۵	۳۵/۲
فیلم سینمایی		۷۸	۶۰/۹	۵۴	۴۲/۲	۴۹	۳۸/۳
تئاتر		۹۳	۷۲/۷	۸۲	۶۴/۱	۵۳	۴۱/۴

۳-۶ حوزه مذهب

برای بررسی دقیق مسئله انتخاب زبان در حوزه مذهب، موضوع نیایش برگزیده شد. باتوجه به داده‌ها، زبان کردی (۴۶/۶ درصد)، نسبت به زبان فارسی (۳۰/۴۷ درصد)، در موضوع نیایش، زبانی غالب است؛ اما تداوم چنین وضعیتی در گروه سنی زیر ۲۰ سال مشاهده نمی‌شود (جدول ۱۶).

جدول (۱۶). زبان نیایش به تفکیک سن (در حجم نمونه)

سن	زبان	فارسی		کردی		سایر		مجموع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال		۷۴	۵۷/۸	۳۵	۲۷/۳	۱۹	۱۴/۸	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال		۲۳	۱۸	۶۵	۵۰/۸	۴۰	۳۱/۳	۱۲۸	۱۰۰
بیشتر از ۵۰ سال		۲۰	۱۵/۶	۷۹	۶۱/۷	۲۹	۲۲/۷	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه		۱۱۷	۳۰/۴۷	۱۷۹	۴۶/۶۱	۸۸	۲۲/۹۲	۳۸۴	۱۰۰

۴- بررسی نگرش زبانی آزمودنی‌ها

اهمیت و تأثیر شگرف نگرش زبانی تا آنجاست که آن را مقدمه و لازمه تغییر یا حفظ زبان دانسته‌اند. جدول (۱۷) نشان می‌دهد که ۹۳ درصد از گروه‌های سنی ۲۰ تا ۵۰ سال و ۵۰ سال به بالا، یادگیری زبان کردی را «خیلی» ضروری می‌دانند؛ ولی بررسی گروه سنی

زیر ۲۰ سال تداوم چنین نگرش مثبتی را نشان نمی‌دهد؛ چون این میزان به یکباره به ۵۰ درصد کاهش می‌یابد و ۵۰ درصد دیگر هم ضرورت یادشده را به «کم» یا «اصلاً» تقلیل داده‌اند که می‌تواند بازتابی از نگرش آنان درباره جایگاه زبان کردی باشد.

جدول (۱۷). نگرش آزمودنی‌ها نسبت به میزان ضرورت یادگیری زبان کردی به تفکیک سن

سن	میزان ضرورت		خیلی		کم		اصلاً		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۶۴	۵۰	۳۹/۱	۵۰	۱۴	۱۰/۹	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال	۱۱۹	۹۳	۷	۵/۵	۲	۱/۶	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
بیشتر از ۵۰ سال	۱۱۹	۹۳	۹	۷	۰	۰	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه	۳۰۲	۷۸/۶۵	۷۸	۱۷/۲	۴	۴/۱۵	۳۸۴	۱۰۰	۳۸۴	۱۰۰

باتوجه به داده‌های جدول (۱۸)، ۸۲ درصد از والدین نسل بالای ۵۰ سال، فرزندان خود را به یادگیری زبان کردی تشویق می‌کردند؛ ولی در والدین نسل زیر ۲۰ سال، این درصد تقریباً به نصف رسیده است. درمقابل، حدود ۵۴ درصد از والدین یعنی حدود دو و نیم برابر گروه سنی ۲۰ تا ۵۰ سال و سه برابر گروه سنی ۵۰ سال به بالا، فرزندان را به فراگیری زبان فارسی تشویق می‌کنند.

جدول (۱۸). والدین و میزان تشویق فرزندان‌شان به فراگیری زبان فارسی و کردی (به تفکیک سن)

سن	زبان مورد تشویق		فارسی		کردی		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۶۹	۵۳/۹	۵۹	۴۶/۱	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال	۲۸	۲۱/۹	۱۰۰	۷۸/۱	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
بیشتر از ۵۰ سال	۲۳	۱۸	۱۰۵	۸۲	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه	۱۲۰	۳۱/۲۵	۲۶۴	۶۸/۷۵	۳۸۴	۱۰۰	۳۸۴	۱۰۰

بررسی داده‌های جدول (۱۹) تفاوت نگرش‌ها را درمیان سه نسل دقیق‌تر نشان می‌دهد. اکثر آزمودنی‌های زیر ۲۰ سال (۵۷/۸ درصد)، داشتن لهجه کردی «خیلی» از اعتبارشان می‌کاهد.

جدول (۱۹). نگرش آزمودنی‌ها درخصوص کم اعتباری با داشتن لهجه کردی به تفکیک سن

سن	کم اعتباری		خیلی		کم		اصلاً		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۷۴	۵۷/۸	۲۹	۲۲/۷	۲۵	۱۹/۵	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال	۲۲	۱۷/۲	۴۸	۳۷/۵	۵۸	۴۵/۳	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
بیشتر از ۵۰ سال	۱۸	۱۴/۱	۵۳	۴۱/۴	۵۷	۴۴/۵	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه	۱۱۴	۲۹/۶۹	۱۳۰	۳۳/۸۵	۱۴۰	۳۶/۴۶	۳۸۴	۱۰۰	۳۸۴	۱۰۰

در ادامه، دیدگاه گویشوران نسبت به میزان روبه‌زوال بودن زبان کردی در شهر کرمانشاه بررسی می‌شود (جدول ۲۰).

جدول (۲۰). نگرش مخاطبان نسبت به میزان روبه‌زوال بودن زبان کردی در شهر کرمانشاه به تفکیک سن

سن	میزان روبه‌زوال		خیلی		کم		اصلاً		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۸۹	۶۹/۵	۳۸	۲۹/۷	۱	۰/۸۰	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال	۶۱	۴۷/۷	۵۳	۴۱/۴	۱۴	۱۰/۹	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
بالای ۵۰ سال	۳۵	۲۷/۳۴	۳۵	۲۷/۳۴	۵۸	۴۵/۳	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه	۱۸۵	۴۸/۱۸	۱۲۶	۳۲/۸۱	۷۳	۱۹/۰۱	۳۸۴	۱۰۰	۳۸۴	۱۰۰

بیش از ۴۵ درصد گروه سنی بالای ۵۰ سال باور داشتند که این زبان «اصلاً» دچار زوال نمی‌شود؛ درحالی‌که تنها حدود ۱۱ درصد از دو گروه سنی جوان‌تر این گونه فکر می‌کنند و پذیرفته‌اند که کردی جنوبی (گویش کرمانشاهی) در شهر کرمانشاه بقا نخواهد یافت و اختلاف نگرش آن‌ها تنها در میزان «خیلی» یا «کم» بودن این رخداد در آینده است.

اختلاف نگرشی افراد جوان با نسل مسن‌تر درباره داشتن یک شبکه مستقل رادیویی یا تلویزیونی در کرمانشاه که فقط به زبان

کردی برنامه‌های خود را پخش کند، از زاویه‌ای متفاوت قابل‌بررسی و تحلیل است (جدول ۲۱).

جدول (۲۱). میزان ضرورت داشتن شبکه‌ی رادیویی/تلویزیونی به زبان کردی به تفکیک سن

سن	میزان ضرورت		خیلی		کم		اصلاً		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۹۶	۷۵	۲۵	۱۹/۵	۷	۵/۵	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
۲۰ تا ۵۰ سال	۹۸	۷۶/۶	۳۴	۱۸/۸	۶	۴/۷	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
بیشتر از ۵۰ سال	۸۱	۶۳/۳	۴۷	۳۶/۷	۰	۰	۱۲۸	۱۰۰	۱۲۸	۱۰۰
کل جمعیت نمونه	۲۷۵	۷۱/۶۲	۹۶	۲۵	۱۳	۳/۳۹	۳۸۴	۱۰۰	۳۸۴	۱۰۰

جالب به نظر می‌رسد که میزان «خیلی» ضروری دانستن شبکه‌ی رادیویی/تلویزیونی به زبان کردی در گروه سنی ۵۰ سال به بالا در مقایسه با دو گروه سنی جوان‌تر، کمتر و حتی از میانگین جمعیت نمونه (۷۱/۶۲ درصد) کمتر است. به‌باور نگارنده، علت این امر آن است که آزمودنی‌های مسن نسبت به فعالیت گویشوران غیرمسلط به زبان کردی در شبکه‌ی زاگرس رضایت کافی ندارند؛ چون هنگام پرکردن پرسش‌نامه یادآوری می‌کردند که مجریان برنامه از واژه‌های فارسی به‌مراتب بیشتر از کردی استفاده می‌کنند. نگران‌کننده‌تر اینکه غالباً پخش برنامه به زبان کردی در قالب طنز و نه در قالب برنامه‌های علمی، ورزشی و... صورت می‌گیرد. چنین وضعیتی آن‌ها را آزرده‌خاطر کرده بود و آن‌ها آن را به‌نوعی تحقیر گویشوران کردی کرمانشانی می‌دانستند و اظهار می‌داشتند که اگر قرار است کیفیت شبکه‌ی مستقل این‌گونه باشد، وجود چنین شبکه‌ای خیلی ضروری نیست. درمقابل، شاید برای گروه‌های سنی جوان‌تر، به‌ویژه زیر ۲۰ سال، پخش طنز به زبان کردی جالب‌تر باشد، غافل از اینکه تنها باعث تحقیر جایگاه کردی درمیان آنان می‌شود. به‌این‌دلیل، جوانان برای زبان کردی جایگاه خوبی قائل نیستند. شاید خود آن‌ها هم از این پیامد غافل باشند که در این خصوص باید به‌لحاظ فرهنگی-زبانی اطلاع‌رسانی شایسته‌ای صورت بگیرد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش پیش‌رو با بهره‌گیری از عامل سن و نگرش زبانی آزمودنی‌ها، وضعیت کاربرد زبان کردی کرمانشانی در حوزه‌های مختلف بررسی شد. بررسی داده‌ها نشان داد که کاربرد این زبان در اکثر خانواده‌های کرمانشاهی روبه‌کاهش است و عرصه برای زبان فارسی بیشتر مهیا است (جدول ۲). داده‌های مربوط به جدول‌های (۴)، (۵) و (۶) تحلیل فوق را تأیید می‌کنند و کاهش شدید گویشوران بومی زبان کردی در نسل زیر ۲۰ سال و غلبه‌ی زبان فارسی در حوزه‌ی خانواده را نشان داد. نتیجه‌ی این بخش از پژوهش با بشیرنژاد (۱۳۸۶)، دوری اردکانی و موسی کاظمی (۱۳۸۷)، و اماایتا (۲۰۱۹)، لطفی (۲۰۲۰) همسو اما با علایی (۱۳۸۳) و گلشاهی (۱۳۸۹) غیرهمسو است.

استفاده از زبان کردی در حوزه‌ی مدرسه، با در نظر گرفتن کل جمعیت نمونه، نسبتاً امیدوارکننده بود (جدول ۷)؛ اما با مقایسه‌ی افراد زیر ۲۰ سال (جدول ۸) و آزمودنی‌های ۲۰ تا ۵۰ سال (جدول ۹)، تلاطم این امیدواری کاملاً وارونه شد؛ یعنی نسل کنونی در حوزه‌ی آموزشی از زبان محلی بهره‌ی چندانی نمی‌برد (همسو با بشیرنژاد، ۱۳۸۶؛ کوهن و راویندرانات، ۲۰۱۴؛ و اماایتا، ۲۰۱۹ و غیرهمسو با علایی، ۱۳۸۳). در حوزه‌ی اداری هرچند در کل جمعیت نمونه، کردی زبان غالب است (جدول ۱۰)، در گروه‌های سنی پایین‌تر غلبه‌ی زبان فارسی و کاهش کاربرد زبان کردی مشاهده می‌شود (جدول ۱۱) (همسو با کوهن و راویندرانات، ۲۰۱۴؛ و اماایتا، ۲۰۱۹).

در حوزه‌ی کوچه و بازار هرچه به گروه‌های سنی جوان‌تر نزدیک‌تر می‌شویم، کاربرد زبان فارسی به‌مراتب از زبان کردی بیشتر می‌شود (جدول ۱۳) (همسو با و اماایتا، ۲۰۱۹). در حوزه‌ی هنر و سرگرمی، زبان کردی در زمینه‌های شعر، موسیقی و فیلم بر زبان فارسی غلبه دارد (جدول ۱۴) (همسو با بشیرنژاد، ۱۳۸۶)؛ اما در گروه‌های جوان‌تر علاقه به این موضوع روبه‌کاهش است (جدول ۱۵). مذهب هم نمی‌تواند آخرین پایگاه برای حفظ زبان کردی در شهر کرمانشاه باشد (جدول ۱۶) (همسو با و اماایتا، ۲۰۱۹ و غیرهمسو با العبیدی و دویک، ۲۰۱۴). علاوه‌براین، حدود ۸۰ درصد افراد زیر ۲۰ سال خیلی یا کمی از داشتن لهجه‌ی کردی آزرده‌خاطر می‌شوند (جدول ۱۹) و تکیه‌گاه امنی برای حفظ و انتقال این زبان نیستند (جدول‌های ۱۸ تا ۲۱).

درمجموع، بررسی و تحلیل داده‌ها در همه‌ی حوزه‌های کاربردی زبان و نگرش آزمودنی‌ها در سه گروه سنی موردپژوهش بیانگر آن است که کاربرد زبان کردی در حوزه‌ی خانواده در مقایسه با دو حوزه‌ی اداری و کوچه و بازار هم کمتر است (جدول ۵). برپایه‌ی شواهد مذکور،

فرضیه ما مبنی بر اینکه در شهر کرمانشاه هرچه به گروه‌های سنی جوان‌تر (به‌ویژه زیر ۲۰ سال) نزدیک می‌شویم، فرایند تغییر زبان شتاب بیشتری می‌گیرد، تأیید می‌شود و چنین وضعیتی می‌تواند از نشانه‌ها و مقدمه‌های تغییر زبان باشد. این وضعیت در زبان مازندرانی (بشیرنژاد، ۱۳۸۶)، گویش نایینی (داوری اردکانی و موسی کاظمی، ۱۳۸۷) مشاهده شد؛ اما درخصوص زبان بلوچی در چابهار و کنارک (گلشاهی، ۱۳۸۹) با فرایند حفظ زبان روبه‌رو هستیم.

یافته‌های این پژوهش برای صداوسیما مرکز کرمانشاه، آموزش و پرورش، میراث فرهنگی، زبان‌شناسان بومی و... از آمارهای عینی و واقعی به شمار خواهد رفت و به کارگیری آن‌ها برای برنامه‌ریزی زبانی و تغییر یا معکوس کردن وضعیت موجود سودمند خواهد بود.

۶- پیشنهادهایی برای حفظ و تقویت زبان کردی کرمانشایی

فراگیری زبان کردی در کودکان در خانواده تحت‌تأثیر جایگاه و کاربرد آن بیرون از این حوزه قرار می‌گیرد و نمی‌توان تنها خانواده را در حفظ زبان موظف دانست. با این توضیح، صداوسیما از مهم‌ترین رسانه‌های جمعی است که باید نقش خود را به‌درستی ایفا کند و با پخش برنامه‌های علمی، ورزشی، فرهنگی و گفت‌وگو با چهره‌های سرشناس ورزشی، علمی و نخبگان به زبان کردی جایگاه این زبان را ارتقا دهد. پخش برنامه به زبان کردی در قالب طنز نه تنها کافی نیست، بلکه شاید جایگاه این زبان را در میان نسل جوان ضعیف کند. علاوه بر این، رسانه صداوسیما باید از گویشوران اصیل کردی کرمانشایی بهره بگیرد تا زبان مورد استفاده آن‌ها با زبان مردم کوچه و بازار تفاوت اساسی نداشته باشد. بررسی وضعیت کاربرد زبان کردی کرمانشایی دارای عرصه‌های گوناگون و جالبی برای پژوهش‌های بعدی است؛ مانند:

نقش صداوسیما کرمانشاه در گسترش زبان کردی در میان کودکان و نوجوانان؛

بررسی کمی و کیفی برنامه‌های پخش شده به زبان کردی و مقایسه آن با زبان فارسی در صداوسیما کرمانشاه؛

راهکارهای ایجاد نگرش مثبت در جوانان کرمانشاهی به کردی کرمانشایی.

منابع

- بشیرنژاد، حسن (۱۳۸۶). *مازندرانی: جایگاه، کاربرد و نگرش‌های گویشوران در استان مازندران*. رساله دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی. جاویدی، شهرزاد (۱۳۸۲). جهانی شدن و مرگ زبان‌ها. *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، ۱۷ (۱۳-۱۴).
- داوری اردکانی، نگار؛ موسی کاظمی، سید مهدی (۱۳۸۷). گویش نایینی: بقا یا زوال؟ *گویش‌شناسی*، ۵ (۱)، ۴۲-۵۴.
- دبیرمقدم، محمد (۱۳۹۲). *رده‌شناسی زبان‌های ایرانی*. جلد دوم. تهران: سمت.
- زمانی رودسری، صدیقه (۱۳۸۹). بررسی جایگاه و کاربرد زبان‌های فارسی و گیلکی در شهرستان لاهیجان باتوجه به متغیرهای سن، شغل، جنسیت، موقعیت اجتماعی و تحصیلات. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، معاونت آمار و اطلاعات (۱۳۹۷). *نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ شهر کرمانشاه* (به تفکیک مناطق ۸ گانه شهرداری و محلات و برآورد جمعیت تا سال ۱۴۰۰). کرمانشاه: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۷.
- علایی، بهلول (۱۳۸۳). *میانی اجتماعی-فرهنگی کاربرد زبان فارسی به‌عنوان زبان آموزش در مناطق ترک‌زبان*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- فراستی، شهلا؛ صابری، کورش؛ ویسی، هیوا (۱۳۹۸). *فرسایش و تغییرات زبانی در کردی کلهری ایلامی‌های مقیم تهران*. فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، ۷ (۲)، ۹۵-۱۱۰.
- گلشاهی، عباس (۱۳۸۹). بررسی جایگاه و کاربرد زبان بلوچی در شهرستان‌های چابهار و کنارک. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
- مدرسی، یحیی (۱۳۹۶). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

References

- Alaei, B. (2004). *The socio-cultural basis of Persian language usage as a teaching language in Turkish language areas (of Iran)*. M.A. Thesis in linguistics, Allame Tabataba'i University. (In Persian)
- Al-Obaidi, T. A., & Dweik, B. (2014). Language contact, use and attitude among the Chaldo-Assyrians of Baghdad, Iraq: A sociolinguistic study. *Journal of Advances in Linguistics*, 3(3), 219-232.

- <https://doi.org/10.24297/jal.v3i3.5212>
- Bashirnezhad, H. (2007). *Mazandarani: Social status, usage, and speakers' Attitudes in Mazandaran*. Ph.D. Thesis in linguistics, Allame Tabataba'i University. (In Persian)
- Beck, D., & Lam, Y. (2008). Language loss and linguistic suicide: A case study from the Sierra Norte de Puebla, Mexico. *Toronto Working Papers in Linguistics*. <https://doi.org/10.7939/R3J679027>
- Cohn, A. C., & Ravindranath, M. (2014). Local languages in Indonesia: Language maintenance or language shift? *Linguistik Indonesia*, 32(2), 131–148. <https://doi.org/10.26499/li.v32i2.22>
- Dabir-Moghaddam, M. (2013). *The typology of the Iranian languages*. Tehran: SAMT. (In Persian)
- Davari Ardakani, N., & Mousa Kazemi, S. M. (2009). Naeini dialect: Survival or decline? *Dialectology*, 5(1), 42–54. (In Persian)
- Farasati, Sh., Saberi, K., & weisi, H. (2018). Erosion and linguistic changes in the Kalthori Kurdish of Elamites living in Tehran. *Western Iranian Languages and Dialects*, 7(2), 95–110. <https://doi.org/10.22126/jlw.1970.1075> (in Persian)
- Fasold, R. (1984). *The sociolinguistics of society*. Oxford, UK: Basil Blackwell.
- Fishman, J. A. (1966). *Language loyalty in the United States*. The Hague: Mouton.
- Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical assistance to threatened languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Gogonas, N. (2009). Language shift in second generation Albanian immigrants in Greece. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 30(2), 95–110. <http://dx.doi.org/10.1080/01434630802307908>
- Golshahi, A. (2010). *The Study of status and application of Persian and Baluchi languages in Chabahar and Konarak cities*. M.A. Thesis in linguistics, Payam-e-Noor University. (In Persian)
- Grenoble, L. A., & Whaley, L. J. (2006). *Saving languages: An introduction to language revitalization*. New York: Cambridge University Press.
- Habtoor, H. A. (2012). Language maintenance and language shift among second generation Tigrinya-speaking Eritrean immigrants in Saudi-Arabia. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(5), 945–955. <https://doi.org/10.4304/tpls.2.5.945-955>
- Hornberger, N. H., & Coronel-Molina, S. M. (2004). *Quechua language shift, maintenance, and revitalization in the Andes: The case for language planning*. *International Journal of the Sociology of Language*, 167, 9–67.
- Hyltenstam, K., & Stroud, C. (1996). *Language maintenance*. In H. Goebel, P. H. Nelde, Z. Starý, & W. Wölck (Eds.), *Contact linguistics. An international handbook of contemporary research* (Vol. 1, pp. 567–578). Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Javidi, Sh. (2003). Globalisation and language death. *Political and Economical Information*, 17(13–14). (In Persian)
- Loutfi, A. (2020). The status of mother tongues and language policy in Morocco. *The International Journal of Applied Language Studies and Culture (IJALSC)*, 3(2). <https://shs.hal.science/halshs-01623045>
- McNulty, S. J. (2019). *Linguicide or linguistic suicide? A case study of indigenous minority languages in France*. School of Philosophy, Psychology and Language Sciences of The University of Edinburgh hance, University of Edinburgh. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.14334.13124>.
- Modarresi, Y. (2012). *An introduction to sociolinguistics* (3rd ed.). Tehran: The Institute for Cultural Researches and Studies. (In Persian)
- Namei, Sh. (2012). *Iranian in Sweden: A case study of language maintenance and shift*. Publisher: Uppsala University Press.
- Piller, I. (2016). *Linguistic diversity and justice: An introduction to applied linguistics* (1st ed.). Oxford University Press.
- Sallabank, J. (2010). Language endangerment: Problems and solutions. In S. Tongue & P. Lolana (Eds.), *Communicating change: Representing self and community in a technological world* (pp. 50–87). University of Glasgow: E-Sharp. <http://www.gla.ac.uk/esharp>
- Tandefelt, M. M. (1992). Some linguistic consequences of the shift from Swedish to Finnish. In W. Fase, K. Jaspaert, & S. Kroon (Eds.), *Maintenance and loss of minority languages* (pp. 149–168). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- The Management and Planning Organization, Kermanshah Provience, Deputy of Statistics and Information. (2017). *The results of the general population and housing census of 2015 and the*

- population estimate until 1400, separated by 8 municipal districts and 136 neighborhoods of Kermanshah city. Kermanshah: The management and Planning Organization Center. (In Persian)
- UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages. (2003). Language vitality and endangerment. *Presented at the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages* (pp. 1-27). Paris: UNSECO. Available: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Language_vitality_and_endangerment_EN.pdf [Accessed 29 June 2018].
- Wamaitha, K. R. (2019). *Assessment of language shift among the youth in Nairobi County, Kenya*. Katarina University. <https://karospace.karu.ac.ke/handle/20.500.12092/2425>
- Zamani Roodsari, S. (2010). *The study of Gilaki and Persian languages status and usage in Lahijan, based on age, occupation, gender, social Position and education*. M.A. Thesis in linguistics, Payam-e-Noor University. (In Persian)
- Zeyneloglu, S., Sirkeci, I., & Civelek, Y. (2016). Language shift among Kurds in Turkey: A spatial and demographic analysis. *Kurdish Studies*, 4(1), 25–50. <https://kurdishstudies.net/menu-script/index.php/KS/article/view/117>

